

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

		мұсылмандары және Екінші дүниежүзілік соғыс	
1260.	Новикова А. Г.	«Боевая деятельность партизан-казахстанцев Освейской партизанской бригады им. М.В. Фрунзе Витебской области БССР (1942-1944 гг.)»	5398
1261.	Тұрғынбай Е. М.	Тектінің тұяғы (майдангер Әлім Алмат хақында)	5401
1262.	Тайтолеуов А. Б.	Герой Советского Союза из Семипалатинской области	5405
1263.	Шуберт А. А.	Боевой путь Кучеренко Николая Петровича: от Акмолинска до Тулы	5408

СЕКЦИЯ 9
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР
ЖУРНАЛИСТИКА И СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

9.1- секция
ПОСТСЕКУЛЯРЛЫҚ ӘЛЕМДЕГІ ДІН: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР,
ШЕКАРАЛАР ЖӘНЕ СЫН-ҚАТЕРЛЕР
РЕЛИГИЯ В ПОСТСЕКУЛЯРНОМ ОБЩЕСТВЕ: ВЫЗОВЫ, ГРАНИЦЫ,
НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

1264.	Абайқызы Ақтоты	Эрих Фроммның дін психологиясы	5560
1265.	Алибек Алия Бауыржанқызы	Қазақстанның әлеуметтік желілеріндегі психологиялық және рухани емшіліктің қалыптасуы	5564
1266.	Албагачиева Луиза Багаудиновна	Неоязычество в современном обществе: формы, виды возрождения	5568
1267.	Аманжолов Ансар Жанатулы	Проявление образа иисуса христа в маркетинге и интернет-юморе (мем-культуре)	5572
1268.	Әкімбай Айымжан Құдайбергенқызы	Діни ритуалдардың қоғамдағы рөлі	5576
1269.	Бейсенбай Райхан Жарқынбекқызы	Қазақстандағы мұсылман қыздары: қоғамдық пікір және құқықтық мәртебе	5579
1270.	Бидолда Жайқал Болатбекқызы	Оңалту және дерадикализация жұмыстарының халықаралық тәжірибелеріне шолу	5583
1271.	Демесінов Асылжан Алдамбергенұлы	Сенуші адамдарға психологиялық кеңес берудің ерекшеліктері	5588
1272.	Жубанышева Ардақ Талғатқызы	Жеке тұлғаның радикалдану процесін анықтау критерийлері	5593

1273.	Жусупов Санжар Муратулы	Религиозные онлайн-проповеди и психология убеждения: основные методы воздействия	5596
1274.	Ибадуллаева Ақниет Абдуалиқызы	Қасиетті құпиялардың теологиялық психологиялық аспектілері	5599
1275.	Ізбасқан Айдана Арапбайқызы	Діни бірегейлік және жаһандану	5603
1276.	Иманханов Азамат Иманханұлы	Исследование взаимосвязи религиозности и свойств темперамента личности: на основе методики пятифакторного анализа	5607
1277.	Қаржауова Майра Бауыржанқызы	Радикалды діни ағымдардың теориялық-әдіснамалық негіздері	5612
1278.	Орынтай Ади Оразбайұлы	Аспекты деструктивных культов в компьютерной игре «Cult of the lamb»	5616
1279.	Рамазан Інжу Болатқызы	Ислам шариғатындағы тұлға концепциясы: құран негіздері мен ғылыми тұжырымдар	5620
1280.	Самен Көркем Болатқызы	Цифрлық дәуірдегі діни құндылықтардың трансформациясы	5624
1281.	Шайзада Ақерке Асхатқызы	Гендерлік зерттеулердің дінтану саласындағы рөлі: қазақ қоғамындағы руханилықтың трансформациясы	5629

9.2 - секция

ҚОҒАМ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ: ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ ОБЩЕСТВО И КУЛЬТУРА: ФИЛОСОФСКИЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1282.	Абдиканова Дарина Куанышевна	Симулякр как продуктивная сила: Делёзовская критика платонизма	5632
1283.	Абитай Бейбарыс Рахымжанұлы	XX ғасырдағы қазақ ойшылдарының рухани жаңғыру мен еркіндікке қатысты философиялық ұстанымдары	5635
1284.	Алимхан Айбота Маратқызы Нукешова Диана Талгатқызы	Балаларға арналған философия:цифрландырылған заманда	5640
1285.	Атымтай Даяна Нурланқызы	Гётенің поэзиясындағы сопылық мотивтер: исламдық мистиканың батыс ойына ықпалы	5645

1286.	Байгулина Амина Акановна	Қазақ ғылымы: Қ.Сәтпаев пен Е.Бөкетов	5649
1287.	Бекботаев Сырлыбек Қуатбекұлы	«Қара жер»: таңба мен қазба жад	5653
1288.	Жақсылық Ботағоз Жарылқасынқызы	Мұзарап Жүсіпұлының күйшілік өнері және қазақ мәдениетіндегі орны	5658
1289.	Жанатқызы Ұлпан	Стоицизмнің қазіргі заманғы адамға пайдасы бар ма?!	5561
1290.	Жаркенов Ұлан Берікұлы	Қазақ философиясындағы мақал-мәтелдің орны	5664
1291.	Жолдасбаева Ақнұр Райымдекқызы	Конфуцийшілдіктегі адам, қоғам және табиғат арасындағы қарым-қатынастарды үйлестіру мәселесі туралы	5667
1292.	Зулхарова Асел	Өнер философиясындағы рухани ізденістер	5670
1293.	Калиева Айя Айбекқызы	«Страх» в философии Сёрена Кьеркегора	5673
1294.	Каменов Бекзат Расулович	Қазақ дүниетанымына тәңіріліктен енген түсініктер	5677
1295.	Капаева Аида	Қазақстандағы театр өнері дамуының кейбір тенденциялары	5681
1296.	Капсеметова Назира Канатовна	Қазақ философиясындағы адам және рухани құндылықтар	5684
1297.	Керімбай Әлихан Санжарұлы	Қоғам және философия: философиялық идеялардың қоғам дамуына ықпалы	5687
1298.	Кунтупова Аяулым Маратқызы	Қоғам және мәдениет: қазіргі қоғамның жастардың рухани құндылығымен байланысты кейбір мәселелеріне философиялық және мәдени талдау	5690
1299.	Қали Тоғжан Қахарманқызы	Эстраданың бұқаралық мәдениеттің феномені ретінде қоғамға әсері	5694
1300.	Қанапина Арайлым Жанғалықызы	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының рухани мұрасы	5697
1301.	Құрас Бақытгүл Қанатқызы	Сұлулық ұғымының тарихи эволюциясы	5699
1302.	Рахимғалиева Айзат Ерболатқызы	Жасанды интеллект және мораль	5702
1303.	Серік Айгерім Азаматқызы	Шәкәрімнің адамның өмірлік бағдарларының мәні туралы экзистенциалды ой толғауы	5705
1304.	Тілеуғабыл Назерке Ерболатқызы	Жоғары білім саласындағы экзистенциалдық дағдарыстарды еңсерудегі философияның ықпалы	5709
1305.	Шәді Қарақат Қайратқызы	Суфизмдегі әйелдер тарихы: раба аль-адавияның мұрасы және оның ізбасарлары	5714

9.3 – секция

ЗАМАНАУИ ҚОҒАМ: ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

1306.	Мамежан Гүлназ Асылзадақызы	Теоретико - методологические основы исследования бренда в семейном бизнесе	5718
1307.	Серікбай Дархан Шымкентбайұлы	Оңтүстік Қазақстан имиджі: тарихи, мәдени және экономикалық аспектілер	5721
1308.	Дүйсенбек Алмаз Асқарұлы Өмірзақ Ақнұр Бауыржанқызы	Әлеуметтік желілердің ойлау қабілеті мен сөйлеу тіліне әсері	5725
1309.	Орынбаева Аруна Маратовна	Диффузия западной культуры в молодежную среду	5730
1310.	Меделханқызы Ақзада	Донорлық әлеуметтік құбылысы: даму шарттары және факторлары	5734
1311.	Мазненко Валерия Максимовна	Отношение современной молодёжи к эзотерическим практикам	5736
1312.	Кукешева Алтынай Ермекбаевна	Восприятие обучающимися онлайн обучения (по результатам онлайн опроса)	5741
1313.	Кожаметова Аружан Азаматовна	Финансовая грамотность студентов Казахстана	5744
1314.	Казиханова Зура Ерлановна	Социальные ценности современной казахстанской молодежи	5748
1315.	Уразбаева Асия Аманжолқызы	Социальная проблема как поле конфликта: кейс закона о семейном насилии в РК	5752
1316.	Төребек Нұргүл Маратқызы	Әлеуметтік желілердің қазіргі қоғамдағы студент жастардың бірегейлігін қалыптастыруға әсері	5756
1317.	Раушанбекова Майра Талгатқызы	Жоғары білімді мамандардың эмиграциясы: қазақстандағы «ми ағыны» және оның әлеуметтік салдары	5760
1318.	Нұртай Гүлсайран	Қазақ тілінің цифрлық кеңістіктегі орны: әлеуметтанулық сауалнама нәтижелері	5764
1319.	Лесов Наурызбек Әспенұлы	Мектеп жасына дейінгі балаға арналған қазақстандық медиакеңістік: әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері	5768
1320.	Көміртай Аружан Ержанқызы	Отбасын жоспарлау контекстіндегі әйелдердің әлеуметтік бірегейлігі: репродуктивті тәжірибенің әйелдің қоғамдағы рөліне ықпалы	5772

1321.	Кенжетай Шолпан Үсенқызы	Халықаралық фриланс тәжірибесі: тенденциялар және онлайн мамандықтар	5776
1322.	Галымжанова Аружан Бауржанқызы	Қазақстандағы паралимпиадалық спортты дамытудың әлеуметтік детерминанттары	5779
1323.	Карим Аулиехан Казбекулы	Религиозная идентичность и цифровая модернизация: институциональные аспекты	5782
1324.	Алиев Марат Мухтарович	Memory studies как исследовательская парадигма в изучении памяти и мнемонических конфликтов	5785
1325.	Балықбаева Ардақ Шәкірқызы	ҚР моно қалаларының демографиялық даму болжамы	5788
1326.	Өтеғали Дулат Болатұлы	Платформалық жұмыспен қамтудың әлеуметтанулық мәселелері	5792
1327.	Иманқұл Ақнұр Бексұлтанқызы	Отбасы-неке қарым-қатынастарына жаңа ұстаным: білім деңгейіндегі және отбасындағы міндеттерді бөлудегі гендерлік теңсіздік призмасында талдау	5795
1328.	Душманов Даниэль Тулегенович	Цифровые сообщества и женщины- тестировщики: гендер и идентичность	5798
1329.	Дінмұхаммед Дильназ	Репродуктивті мінез-құлық: саяси және мәдени конструкциясы	5802
1330.	Акатаев Азамат Абылович	Пространственная статистика в прогнозировании электорального поведения населения на основе данных GPS	5806

9.4 – СЕКЦИЯ

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ЖАСТАР ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫ МОЛОДЕЖЬ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА В XXI ВЕКЕ

1331.	Адильхан Адина Нұртайқызы Алдашева Амира Маратовна	Роль скуки в личностном росте: как скуку можно перенаправить от аддикций к самоактуализации	5809
1332.	Аланбаев Алан Болатұлы Жантемирова Аяулым Еркиновна	Мультитаскинг в цифровой среде: информационная перегрузка и когнитивное истощение	5814
1333.	Болатбекқызы Төреқыз	К-поп жанкүйерлерінің психологиясы: әлемдік феноменнің жастар санасына әсері	5816
1334.	Дуйсембаева Сабина Жаслановна	Телефон қолдану уақыты мен стресс деңгейінің өзара байланысы	5819
1335.	Егимбаева Айнагуль Сериккалиевна	Исследование особенностей совладающего поведения родителей имеющих детей с особыми образовательными потребностями	5822
1336.	Ертукешова Гулия	Психологиялық әл-ауқат ұғымының мәні	5828
1337.	Жақсығұлова Зухра	Білім алушылардың аутоагрессивті	5832

	Бірлікқызы	мінез-құлқын зерттеудің теориялық - әдіснамалық негіздері	
1338.	Жоламан Диана Болатқызы Қадырыса Айшабибі Рахметқызы	Жеткіншектерде кездесетін агрессивті мінез-құлық пен қатыгездіктің психологиялық себептері	5836
1339.	Каримова Еркежан Сайлауқызы	Социально- психологическая адаптация молодежи – выпускников из детских учреждений	5840
1340.	Кунаков Ануар Серикович	Молодые мигранты: травма, разлука и психологическое здоровье	5843
1341.	Қожахметова Динара Тлеужанқызы	Тәуелділікті емдеудің 12 қадамдық оңалту бағдарламасы	5848
1342.	Қонысбай Фатима Ерболқызы	Когнитивті психология және тіл	5853
1343.	Абилбеков Акниет Нурболатович	Кванттық психология: сананың кванттық механика тұрғысынан зерттелуі	5857
1344.	Серікқызы Мөлдір Туякова Улбосын Жүсіповна	Білім беру жүйесінде сараптамалық қызметті жүзеге асыру	5861
1345.	Шакеева Алима Бериковна	Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды саласына әлеуметтік медиа ықпалы	5863
1346.	Масуадин Мөлдір	Психология мамандығында оқитын және басқа мамандықтағы студенттердің инфантильділік деңгейін зерттеу	5866
1347.	Мұқашева Ардагүл Болатбекқызы	Цифрлық дәуірдегі психологиялық сауаттылық және оның студенттердің эмоционалды тұрақтылығын дамытуға әсері	5870
1348.	Мырзақасым Айзада Есілбекқызы	Жеткіншектердегі суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бойынша шетелдік тәжірибелерге шолу	5873
1349.	Нусупкүл Әнел Куатбекқызы	Жеткіншектердегі мазасыздықтың ерекшеліктері	5876
1350.	Нұршабек Панар Азаматқызы	«Ер Төстіктегі» архетиптік кейіпкерлер: юнгтың теориясы тұрғысынан талдау	5879
1351.	Рустамханова Тахмина Сухрабовна	Болашақ психологтардың оқу іс-әрекетіндегі үлгерімі мен эмоционалды интеллект арасындағы байланыс	5884
1352.	Сарина Амина Саидовна	Тіл және нейропсихология	5887
1353.	Шайманов Даулет Ерганатович	Связь между личностными характеристиками и приверженностью в религии ислам	5892
1354.	Секербаева Зарина Тимуровна	Психологические аспекты отношения и вовлеченности казахстанской молодежи в видеоигры	5896
1355.	Смагулова Нұрай Ануарқызы	Перфекционизмнің аутоиммунды аурулармен байланысы	5901
1356.	Тигран Ислана	«How childhood trauma affects us as	5904

		adults»	
1357.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абдракышова Акерке Оралбаевна	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды психологиялық қолдау	5908
1358.	Тасжурекова Нурсая Ерлановна	Эмоционалдық күйдің шығармашылыққа әсері	5912
1359.	Боранбаева Жансая	«Отбасы» ұғымының ғылыми әдебиеттерде зерттелуі	5914
1360.	Юсупова Гузель Сериковна	Применение медитации в психотерапевтической практике психологов и психосоматологов	5918
1361.	Керимкулова Жансая	Влияние детско-родительских отношений на расстройство пищевого поведения	5923
1362.	Сулейменова Гульжазира Тажмагамбетовна Абияким Ақбота Ақылбайқызы	Аутистік спектрдің бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарды психологиялық сүйемелдеу	5926
1363.	Тухашев Муслим Яхьяевич	Взаимосвязь уровня самодисциплины и удовлетворённости жизнью у студентов	5930
1364.	Ахмет Бота Базарбайқызы	Жасөспірім және өмірдің мәні	5935
1365.	Жолдықараева Алтынай Қанатқызы	Отбасылық тәрбие стилінің жеткіншектердің өз-өзіне сенімді болуына ықпалы	5938

9.5-секция. Заманауи әлеуметтік саясат пен әлеуметтік жұмыс
Современная социальная политика и социальная работа

1366.	Имангалиева Жанель Сержановна	Вызовы и проблемы в работе социальных работников во время чрезвычайных ситуаций	5942
1367.	Седунова Кристина Владимировна	Социально-психологическая адаптация выпускников детских домов	5945
1368.	Михайлова Дарья Анатольевна	Образ профессии «социальная работа» в средствах массовой информации Республики Казахстан	5949
1369.	Жусупова Дильназ Дулатовна	Мотивация профессиональной деятельности и уровень притязаний будущих социальных работников	5953
1370.	Аманкельды Чингиз Аскарұлы	Профессиональная пригодность и приспособляемость к профессии «Социальная работа»	5955
1371.	Сейтжанов Сабыржан Жарылкаганович	Перспективы, риски и возможности миграции в условиях города (на примере г.Астана)	5958

1372.	Аубакирова Аягоз Каиртаевна Адилбекова Толкын Алиевна	Социальная работа и цели устойчивого развития: литературный обзор	5961
1373.	Абдрахманова Сыргагул	Права на образование детей с нарушением слуха в Казахстане	5966
1374.	Болатова Ұлжан Мырзағалиқызы	Қазақстандағы ақпараттық қауіпсіздік және медиасауаттылық; БАҚ рөлі мен әлеуметтік саясат механизмдері	5970
1375.	Семенова Юлия Евгеньевна	Роль социальных работников в профилактике суицидального риска в медиа пространстве	5973
1376.	Сейтхан Гүлзат Жаңабайқызы	Әлеуметтік жұмыскер медициналық-санитариялық алғашқы көмек ұйымындағы мультидисциплинарлы топтың негізгі қатысушысы	5976
1377.	Саңғылбаева Ботагөз Ермекқызы	Жаңа туылған нәрестелерден бас тартқан әйелдердің мотивациясы мен әлеуметтік жағдайлары: перзентханадағы кейстерді талдау	5980
1378.	Дуйсенбаева Толқын Нурдиллақызы	Әлеуметтік жұмыстың тәжірибесінде арт-терапияны қолдану мүмкіндіктері	5985
1379.	Нұранова Данагүл Жандарбекқызы	Жетім балалармен және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалармен жұмыс істеудегі кейс-менеджмент	5988
1380.	Олжабай Аружан Қалдыбекқызы	Спорт мүгедектігі бар адамдардың өмірлік сценарийін өзгерту факторы ретінде	5992
1381.	Бейбітова Ләззат Арманқызы	Әлеуметтік қызметкерлердің қазақстандағы инклюзивті туризмді дамытудағы рөлі	5996
1382.	Сегізбаева Жанерке Маханбетқызы	Девиантты-мінез құлықты жасөспірімдермен әлеуметтік жұмыс	5999
1383.	Шекербек Айжан Сәбитқызы	Ядролық сынақтардан зардап шеккендерді әлеуметтік қорғау	6002
1384.	Алибекова Жанат Асылбекқызы	Көру қабілеті бұзылған балаларға әлеуметтік қолдау көрсету	6008
1385.	Аманбай Еркежан Әлібекқызы	Әлеуметтік жетімдікті еңсерудегі қабылдаушы ата-аналар мектебінің үлесі	6011

1386.	Ибрагим Аяулым Ерболқызы	Егде жастағы адамдарға күтім жасаудың кешенді тәсілі	6014
1387.	Ерғалиева Аяулым Ғалымжанқызы	Еріктілік – әлеуметтік жұмыстың ажырамас бөлігі	6017
1388.	Қыстаубай Карима Қуанышбекқызы	Адаптация студентов первого курса к обучению в вузе	6024
1389.	Исаева Мерей Сеилбековна	Социальное предпринимательство: от бизнеса к общественной трансформации на пути к устойчивому будущему	6029

9.6-секция

ЦИФРЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН БАЙЛАНЫС: ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН БІЛІМ БЕРУ АСПЕКТІЛЕРІ ЦИФРОВАЯ ЖУРНАЛИСТИКА И СВЯЗИ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

1390.	Талапқанұлы Ераман	Спорт журналистерін даярлау: 2019–2024 жылдардағы медиа-зерттеулер және халықаралық тәжірибе	6033
1391.	Кайрат М. К.	Эволюция социальной рекламы в Казахстане: от плакатов к digital-форматам	6038
1392.	Орынбасар С.А.	Жасанды интеллект заманындағы digital - коммуникациялар	6042
1393.	Мурзағалиева А.Е.	Сегментация аудитории с помощью искусственного интеллекта	6048
1394.	Магзумова Ж. Н.	PR саласындағы жасанды интеллект	6053
1395.	Салимжан Д.Ж.	Кризисный digitalpr: как справиться с негативом в интернете	6057
1396.	Тұяқбай Ақнұр Айболқызы	PR-дың қазақ поэзиясының дамуына ықпалы	6062
1397.	Алиева А. Д. Рустемова М. М.	Жасанды интеллект және PR-дағы цифрлық технологиялар	6066
1398.	Дауитхан Көгершин	Әйел спортшыларына қатысты медиа репрезентациялар: гендерлік аспект	6069
1399.	Ерланова Еркежан Ерлановна	Tiktok және Instagram платформаларындағы спорттық контенттің ықпалы	6072

1400.	Иүсіп Нәрсә	Спорт журналисінің бейнесі: кәсіби дағдылар мен жаңа талаптар	6074
1401.	Кабылбекова Аяна Канатовна	Қазақ киносының имиджін қалыптастырудағы PR-дың рөлі	6076
1402.	Құдайберген Аяулым Мирханқызы	Қазақ театрын жандырудың PR стратегиялары: жаңа медиа құралдарының рөлі	6079
1403.	Құрманжан Айгер	Халықаралық спорт жарыстары және қазақтілді бақ-тың қатысуы	6081
1404.	Отынбай Аружан Абайқызы Куанышева Диамара Куанышевна	Спорттық шараларды әлемдік деңгейде ұйымдастырудағы PR-дың рөлі	6085
1405.	Халым Күзеухан	Әлеуметтік желілердегі спорт журналистикасы: артықшылықтары мен кемшіліктері	6090
1406.	Хуандаг Алемнур	Футбол матчтарының репортажы: журналистік шеберлік пен этика	6092

9.7-секция

Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация Развитие журналистики: традиции и трансформация

1407.	Тургазыева Дильназ Медетовна	Қазақстан телеарналарындағы сараптамалық бағдарламалардың жаһандық кезеңдегі даму тенденциясы	6097
1408.	Амантай Жұлдыз Ағыбайқызы	Әйел журналистердің қоғамдық-саяси қызметі: отандық және шетелдік тәжірибе	6101
1409.	Kussainova Adel	Comparison of crime programs on tv different countries	6104
1410.	Озенбаева Назым Тукибаевна	Журналистика путешествий: история возникновения и этапы становления	6107
1411.	Қабдрашев Біржан Жарқынұлы	Қарулы қақтығыс аймағындағы журналистің рөлі мен қауіпсіздігі: Ресей мен Украина жанжалы негізінде	6111
1412.	Akimbekova Dilyara	Practice – oriented approaches in teaching journalism: experience of universities in Poland and Kazakhstan	6114
1413.	Elubay Guldana	Interactive teaching methods in training future journalists: practices from Poland and Kazakhstan	6116

1414.	Ғаббас Г.Е.	Сұхбат алудың ерекшеліктері (Youtube әлеуметтік желісінің мысалы бойынша)	6120
1415.	Мулькаман Назерке	«Threads» жаңа әлеуметтік желісінде отандық және шетелдік бақ-тың белсенділігі: салыстырмалы контент-талдау	6125
1416.	Серикова К.Т.	Қазақстан мен Ресей байланысы: ақпараттық кеңістіктегі ықпалдастықты арттырудағы өзекті мәселелер	6128
1417.	Шанжархан Зейін Әмірханұлы	Интернет журналистика негіздері: трендтер, аудитория, платформалар	6133
1418.	Сәдуақас Шаттық Серікқалиқызы	Әлеуметтік медиадағы Edutainment Қазақстандағы танымдық контент жасаудың жаңа моделі	6137
1419.	Жамботырова Айнеля Ербулатовна	Цифрлық дәуірдегі жаңалық тарату: дәстүрлі телевизияның бәсекеге бейімделуі	6142
1420.	Жұмағали К.С.	«Хабар» телеарнасында ақпараттық саясатты көрсету ерекшеліктері мен проблемалары (2015–2024 жылдар бойынша)	6147
1421.	Асилбек Жансая Турсунқызы	Журналистер мен алгоритмдер: жасанды интеллектің редакциялық процестер мен аудиторияның сеніміне әсері	6149
1422.	Сұлтан Ажар	Имидж және бедел: жеке тұлғаларға арналған имидж қалыптастыру стратегиялары	6151
1423.	Бекен Алем Куатұлы	Жасанды интеллект және big data технологияларының цифрлық журналистикадағы рөлі	6154
1424.	Ахметова Дильназ	Қазіргі медиадағы трансформация	6156
1425.	Жарбосинова Акмарал Наурызбайқызы	Әлеуметтік медиаданың жаңа механизмдері, алгоритмдік сүзгілердің қоғамдық пікірге ықпалы	6159
1426.	Кенжеқара Әспет	Цифрлық медиадағы отандық pr және жарнама	6162

1427.	Алтай Іңкәр	Медиадағы манипуляция және оның қоғамға әсері	6164
1428.	Молдахметова Камила Қалдыбекқызы	Желтоқсан көтерілісінің тарихи маңызы мен саяси бағасы	6168
1429.	Бошанова Әсел Ербуланқызы	БАҚ-тағы медиа-инновациялардың дамуы	6169
1430.	Ментай Аяжан	Қазіргі журналистика: дәстүр сабақтастығы және трансформация жолдары	6173
1431.	Берік Д.Б.	Қазіргі тележурналистикадағы қазақ тілінің тілдік нормалары: жаңалықтарда қолданылу мәселелері	6176
1432.	Кеңшілікова Еркеназ Ғабитқызы	Журналистиканың дамуы: дәстүр мен трансформация	6181
1433.	Дәлкенқызы Перизат	Цифрлық трансформация және дәстүрлі БАҚ: қазақстандық медианың жаңа бағыты	6182
1434.	Манафья Шұғыла Бақытқызы	Салааралық журналистиканың даму үрдістері мен трансформациясы	6185
1435.	Байұзақ Ұлданай	Отандық мультфильмдердің тәрбиелік аспектілері	6189
1436.	Толкынбекова Дильназ	Киноаударма теориясы мен оның түрлері	6193
1437.	Ералханқызы Би-Фатима	Израиль-Палестина қақтығысы жағдайындағы бұқаралық ақпарат құралдарының қызметі	6194
1438.	Dildabek Gaini Ibragimova Akbota	Youtube as a second screen: the digital adaptation of kazakhstan tv channels	6198
1439.	Қожатай Аяжан	Сот журналистикасы: отандық және шетелдік тәжірибе	6202
1440.	Құрманалы Дариға Дәулетқызы	Цифрлы медиа мен дезинформацияның қоғамдық санаға әсері	6204
1441.	Марданманова Әмина	Телеертегілердің бала тәрбиесіне ықпалы	6208
1442.	Арғын Томирис Дамирқызы	Этикалық мәселелер және журналистиканың жауапкершілігі	6210

1443.	Одылова Мафтуна	Влияние цифровизации на распространение феминистского дискурса: социальные сети и онлайн-платформы	6214
1444.	Шардарбек Аружан	Фактчек жасау және оның маңызы	6219
1445.	Kussainova Adel	Image of journalists and tv hosts covering criminal topics on television	6223
1446.	Серікова Құралай	Қазақстан мен Ресей ынтымақтастығы: БАҚ перспективасына көзқарас	6229

9.8-секция

МЕДИА ЖӘНЕ БАСПА ИНДУСТРИЯСЫ: ЖАҢАНДЫҚ ТРЕНДТЕР МЕН ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

МЕДИА И ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ИНДУСТРИЯ: ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

1447.	Сансызбаев Н.Д.	Цифрлық дәуірдегі баспа: кітап шығару, оқу мәдениетін қалыптастырудағы мәселелер	6232
1448.	Сугурова Салтанат Базарбаевна	Қазақстандағы ауыл шаруашылығындағы суды үнемдеудің БАҚ-тағы көрінісі	6234
1449.	Narzullayeva Mukhayyo Iftikhor qizi Allambergenova Perkhan Kudaybergenovna	Theory and practice in journalism education	6237
1450.	Джумахметов Жігер Мейрамбекұлы	Дизайн трендтерінің эволюциясы және олардың жарнама стратегияларына ықпалы	6240
1451.	Нұрайлым Байзакеш	Қазақтілді балалар басылымдары: қалыптасу тарихы мен даму болашағы	6243
1452.	Қуанышқызы Ақниет	Медиадағы тактильді дизайн: жаңа тіл	6246
1453.	Келесова Жұлдыз Бақытжановна	О некоторых тенденциях в книгоиздании переводной Зарубежной литературы на казахском языке	6248
1454.	Маличкина Елизавета Андреевна	Перспективы цифрового книгоиздания в Казахстане	6251
1455.	Бекен Ильяс Ерғалыұлы	Верстка и дизайн важный фактор привлечения аудитории к печатным изданиям	6253

1456.	Шарапиева Рысалды	Интерактивті баспа өнімдері: заманауи білім мен медианың жаңа белесі	6257
1457.	Нургалиев Мади Еркатович	Использование ритма и звуковых эффектов	6260
1458.	Мұхитқызы Диана	Қазақ кітабының эволюциясы: көне қазақ кітаптарындағы иллюстрация (каллиграфия) өнері	6264
1459.	Амангелдина Данажан	Эпистолярлық мәтіндердің ғылымдағы орны	6269
1460.	Бейсенбай Диана	«Мазмұндама» баспасының заманауи жобалары	6272
1461.	Талғатқызы Адина	«Steppe and world» баспасының аударма кітап шығарудағы іс-тәжірибесі	6275
1462.	Тулегенова Аяулым	Шетел классиктерін қазақ тіліне аудару: мәдениетаралық диалог және әдебиеттегі аударма мәселелері	6278
1463.	Какен Мейірім	Ауғанстандағы билік ауысуы және оның халықаралық медиадағы көрінісі	6281
1464.	Жанатова Асем	Қазақ әндерінің әлеуметтік медиада насихатталуы	6286
1465.	Гантумур Армангүл	«Гейткипер» теориясы және медиа манипуляция	6289
1466.	Мұқанбай Ділнәз	Қытай мен АҚШ арасындағы ақпараттық соғыс	6293
1467.	Хамзина М. А.	Взаимодействие современных издательств и социальных сетей	6296
1468.	Ермаханова Ә.Б	Влияние социальных медиа на рекламу фильмов и роль издательских платформ	6300
1469.	Қожатай Аяжан Мустафақызы	Ақпарат дәуіріндегі технологиялық соғыс - жаңа саяси құрал ретінде	6304

СЕКЦИЯ 10

ЗАҢ ҒЫЛЫМДАРЫ

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Richard E. Petty en John T. Cacioppo (1986). «From Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change». New York: Springer-Verlag. // URL: https://www.academia.edu/91962798/Communication_and_Persuasion_Central_and_Peripheral_Routes_to_Attitude_Change (Дата доступа: 15.03.2025)
2. Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). Communication and Persuasion: Central and Peripheral Routes to Attitude Change. New York: Springer-Verlag. // URL: <https://doi.org/10.1007/978-1-4612-4964-1> (Дата доступа: 15.03.2025)
3. Van Tongeren, D. R., Davis, D. E., Hook, J. N., & Johnson, K. A. (2016). Cognitive Dissonance and Religion: An Empirical Overview and Integration. Journal of Psychology and Theology. // URL: <https://doi.org/10.1177/009164711604400205> (Дата доступа: 16.03.2025)
4. Shariff, A. F., & Norenzayan, A. (2011). Mean Gods Make Good People: Different Views of God Predict Cheating Behavior. International Journal for the Psychology of Religion, 21(2), 85–96. // URL: <https://doi.org/10.1080/10508619.2011.556990> (Дата доступа: 16.03.2025)
5. Zajonc, R. B. (2001). Mere Exposure: A Gateway to the Subliminal. ~Current Directions in Psychological Science, 10(6), 224–228. // URL: <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00154> (Дата доступа: 19.03.2025)
6. Социально-психологические теории формирования аддикций. // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskie-teorii-formirovaniya-addiksiy> (Дата доступа: 20.03.2024)
7. Б. Скиннер об оперантном поведении. // URL: https://psychologos.ru/articles/view/b.-skinner-ob-operantnom-povedenii?utm_source=chatgpt.com (Дата доступа: 21.03.2025)
8. Чалдини Р. Психология влияния. 7-е расширенное издание. Москва: Эксмо, 2022. — 528 с. ISBN 978-5-04-157992-0
9. Важнейшие элементы психологического воздействия (и сопротивления ему). // URL: <https://psycho.ru/library/3605> (Дата доступа: 21.03.2025)

УДК 21.61.21

ҚАСИЕТТІ ҚҰПИЯЛАРДЫҢ ТЕОЛОГИЯЛЫҚ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Ибадуллаева Ақниет Абдуалиқызы
akniyetibadullayeva@yandex.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Дінтану кафедрасы,
«Дінтану» мамандығының студентті, Астана, Қазақстан
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті
Ғылыми жетекші - С.Б.Алимулова

Бұл мақалада христиан дінінің негізін құрайтын қасиетті құпиялардың теологиялық психологиялық қырлары қарастырылған. Қасиетті құпиялар немесе таинстволар христиандық сенімнің негізгі іргетасы. Христиан ілімінде қасиетті құпиялар сенушілерге ішкі жан дүниесін тазартуға, рухани тұрақтылығын сақтауға, өмірлік қиындықтарын жеңуге көмектесетініне сенеді. Алайда, әртүрлі конфессияларда қасиетті құпиялардың саны мен мәні әрқалай түсіндіріледі. Мәселен, православ және католик шіркеуінде 7 қасиетті құпияны яғни таинстволарды мойындайды, олар: Шоқындыру (Крещение), Евхаристия, Миропомазание, Тәубе (Покаяние), Дін қызметкері болып тағайындалу (Священство), Неке (Брак) және Елеосвящение.[1,328б]

Грек тіліндегі *mysterion* (құпия, Таинство) сөзі «жабу, жасыру» дегенді білдіретін *muo* етістігінен шыққан. Бұл сөзге қасиетті әкелер кең мағына берген: Таинство деп олар Мәсіхтің еске алуды, Оның құтқарушы істерін, тууын, өлімін, қайта тірілуін және өміріндегі басқа да оқиғаларын атаған. Сонымен қатар, христиандық сенімді, оның ілімін, догматтарын, ғибадатты, дұғаларды, шіркеу мейрамдарын, қасиетті рәміздерді де Таинство деп анықтаған.[1,168б]

Шоқындыру Таинствосы — бұл шіркеуге кіретін есік болып табылады. Христиандық өмір осы Таинстводан басталады. Шоқындыру таинствосы өмірде тек бір рет орындалады. Шоқындыруда адам ата-анасының күнәсінен және барлық басқа күнәларынан тазарып, кешірім алады. Католиктер шоқыну рәсімін адамның басына суды үш рет құю арқылы орындайды, ал Православ шіркеуінде бұл рәсім үш мәрте суға толық батыру арқылы жүргізіледі. Екі шіркеу де өздерінің діндарларына балаларды туғаннан кейін көп ұзамай шоқындыруды ұсынады.[1,171б]

Миропомазание таинствосы апостолдар заманынан бастау алады. Алғашқы Шіркеуде әрбір жаңа шоқындырылған адам апостолдың немесе епископтың қолын қоюы арқылы Құдайдың Рухының батасын және сыйын алатын. Кейінірек, христиандардың санының артуына байланысты, әрбір жаңа шоқындырылған адаммен жеке кездесудің мүмкін емес болғандықтан қол қою рәсімі Миропомазаниеға ауыстырылды. Шығыс Православиелік Шіркеуде Миропомазаниені діни қызметкер орындайды, алайда миро (хош иісті май) епископпен дайындалады.Миро әртүрлі элементтерден (64-ке дейін элементтер бар: зәйтүн майы, балзам, шайырлар, хош иісті заттар) дайындалады, қазіргі кезде миро дайындауға тек автокефальды Шіркеудің басшысы (патриарх, митрополит) құқылы. Православ шіркеуінде миропомазание таинствосы шоқынудан кейін бірден жасалады, оның ішінде сәбилерге де. Ал Католик шіркеуінде бұл рәсім кейінге, яғни жасөспірім жаста адамның сенімді саналы түрде қабылдай алатын кезеңіне қалдырылады (шамамен 13–14 жас). Бұл рәсім конфирмация деп аталады. Католик шоқыну мен миропомазание екі бөлек таинство ретінде қарастырылады. Ал Православиіде олар қатар орындалады — егер адам (сәби не ересек) шоқындырылса, оған бірден миропомазание де жасалады. [1,176б]

«Евхаристия» сөзі грек тілінен «алғыс айту» деп аударылады. Бұл таинствоны ең алғаш Иса Мәсіх Құпия Кешкі ас кезінде орнатқан. Алғашында Евхаристия (Құдайға шүкір ету) Құдай сөзі оқылып, діни өлеңдер айтылып, уағыздар жүргізіліп және дұғалар оқылатын ортақ дастархан түрінде өткізілетін. Кейде ол тіпті таңға дейін жалғасатын. Христиан қауымдарының өсуіне қарай Евхаристия кешкі астан діни рәсімге айналды. Православ шіркеуінде нан мен шарап литургия кезінде қасиетті етіп өзгертіледі, бұл сәт «Евхаристиялық канон» деп аталады. Нанды ашытылған, яғни ашытқы қосылған түрде пайдаланады.Католик шіркеуінде Таинство кезінде нан мен шарап та Мәсіхтің Денесі мен Қанына айналады — бұл процесс “трансубстанциация” деп аталады (мәннің өзгеруі). Католиктер ашытқысыз (пресный) нан қолданады.Ежелгі шіркеуде көптеген евхаристиялық рәсімдер, яғни литургиялар (грекше *leitourgia* — «қызмет ету»), қолданылған. [2,20-21б]

Тәубе ету құпиясы, сондай-ақ мойындау деп аталады, Шіркеуде ежелден бері орын алып келеді. Католиктер мен православтардағы тәубе ету рәсімі (исповедь) әртүрлі түрде өтеді. Православ шіркеуінде бұл таинствоны орындауға арнайы орын бөлінген. Сенуші діни қызметкердің қатысуымен, Қасиетті Крест пен Інжілдің алдында, өз күнәларын Құдай алдында мойындайды. Осыдан кейін діни қызметкер оның иілген басына арнайы «кешіру дұғасын» оқиды.Католик шіркеулерінде бұл таинство арнайы кабиналарда – исповедальня немесе конфессионал деп аталатын, шіркеудің шеткері бөлігінде орналасқан орындарда жасалады. Онда діни қызметкер пен кающийся (тәубе етуші) торлы қабырғамен бөлінген жеке орындарда әңгімелеседі. Бұл таинствоны орындаудың қажеттілігі жағынан да айырмашылықтар бар. Православ дәстүрінде сенуші міндетті түрде литургия мен Қасиетті Таинствоға (причастие) қатыспас бұрын тәубе етуі керек.

Ауруға шалдыққандарға көмек көрсету мақсатында Апостолдар дәуірінде ерекше бір Таинство пайда болды, кейін ол «Елеосвящение» деп аталды. Православ шіркеулерінде бұл рәсім тек қайтыс болғалы жатқан адамдарға ғана емес, денсаулығы нашарлаған жандарға да жасалады.Елеосвящение немесе соборование жайлы айтатын болсақ, Католик шіркеуінде бұл

таинство бұрынғыша өлім алдындағы рәсім ретінде қабылданады. Яғни, соборование көбіне өмірінің соңғы сәтінде тұрған қарт адамдарға жасалады. Ал православ дәстүрінде ондай шектеу жоқ – соборованиеге кез келген ересек адам қатыса алады, бірақ нәрестелер бұл таинствоға қатыспайды. Ол адамның рухани және дене саулығы үшін жасалады. Таинство кезінде арнайы дұғалар оқылып, адамның маңдайы мен алақандары қасиетті елеем майымен (освящённый елей) майланады. [2,356]

Неке қию рәсімі алдында қалыңдық пен күйеу жігіттің некеге өз еріктерімен кіретіндерін растауы үшін және сақиналармен алмасуы үшін неке қию алдындағы рәсім атастырылу өтеді. Неке қиюдың өзі әдетте шіркеуде, литургиядан кейін орындалады. Рәсім кезінде күйеу мен қалыңдықтың басына тәж кигізіледі, бұл тәж патшалықтың символы болып табылады: әр отбасы – кішкентай шіркеу. Бірақ тәж тек патшалықтың емес, сонымен бірге азап шегудің де символы, өйткені неке – бұл тек үйлену тойынан кейінгі алғашқы айлардың қуанышы емес, сонымен бірге барлық алдағы қиындықтар мен сынақтарды бірге көтеру, күнделікті айқышты бірге арқалау. Католик шіркеуінде неке – ажыратылмайтын киелі одақ болып саналады. Олар екінші рет неке қию (венчание) рәсімін мойындамайды және шіркеулік ажырасу деген түсінік те жоқ. Ал Православ шіркеуі де алғашында ажырасуды құптамайтын, бірақ ерекше жағдайларда епископпен немесе діни қызметкермен кеңесе отырып, екінші рет неке қиюға және ажырасу (развенчание) рұқсат етілген.

Діни қызметке тағайындау рәсімі апостолдық дәуірден бастап қол салу арқылы (грекше *heirotonia*) орындалады. Шіркеу ережелеріне сәйкес, діни қызметкер мен диаконды епископ қолдайды, ал епископты кемінде екі немесе үш епископ тағайындайды. Католик шіркеуінде бүгінде діни қызметкерлердің үйленбеу қағидасы (целибат) заң ретінде қабылданған. Бұл ереже алғаш рет VII Григорий папа тұсында заңдастырылған. Тек диакондар ғана үйленуге рұқсат етілген. Священство рәсіміне қатысты кейбір айырмашылықтар бар. Мәселен, православ шіркеуі католик шіркеуіндегі қол қою (рукоположение) таинствосын мойындайды. Егер католик діни қызметкері православиеге өтем десе, оны қайтадан арнайы қол қою рәсімімен тағайындаудың қажеті жоқ – бұл жағдай керісінше де солай. Осылайша, белгілі бір шарттармен бұл таинствоны әрі католиктер, әрі православтар бір-бірінің шіркеулерінде мойындайды. [1,2006]

Қазақстанда да христиандық конфессиялар кеңінен таралған, бұл олардың тарихи даму үдерісі мен қазіргі қоғамдағы орнының айқын көрінісі. Ел аумағында қызмет ететін христиандық ғибадатханалар саны мен олардың діни практикасының ерекшеліктері Қазақстандағы діни алуандылықтың жоғары деңгейін көрсетеді. Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің ресми сайтында 2024 жылдың 4-тоқсаны бойынша жарияланған мәліметтерден ресми тіркеуден өтіп қызмет ететін 18 конфессияның 13-і христиандық. Атап айтқанда қазақстандықтардың 17,19%, христиан дінін ұстанатынын оның ішінде: православие –17,04%, католицизм – 0,10%, и протестантизм – 0,05% құрап отыр.[3] Крещение Господне - суға шомылу рәсімі көптеген діни және мәдени дәстүрлерде рухани және физикалық тазарудың символы ретінде қарастырылады. Діни көзқарас тұрғысынан, бұл процесс адамның күнәларынан арылуы, ішкі жан дүниесін жаңартуы және рухани кемелдікке ұмтылуы ретінде қабылданады. Психологиялық тұрғыдан алғанда, мұндай рәсім символдық катарсис қызметін атқарады, яғни адамның эмоционалдық шиеленістен арылуына, ішкі жан күйзелістерін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Салқын суға кенеттен түсу адамның физиологиялық және психологиялық реакцияларын өзгертіп, нейрохимиялық процестерді ынталандырады. [7]

Биыл 19 қаңтарда Қазақстандағы православ христиандарының басты діни мейрамдарының бірі Крещение Господне (Құдайдың шоқыну мейрамы) өтті. Жүздеген астаналық қатысқан крестный ход (діни шеру) қаладағы ең көне шіркеу Константино-Еленинский соборынан басталды. Бұл рәсімге тек сенушілер ғана емес, кез келген адам қатыса алады. Крещение Господне мейрамы Қазақстанда тек діни мағынада ғана емес, сондай-ақ рух пен денені шынықтырудың, халықтың бірлігін нығайтудың ерекше символына айналып отыр.[4]

Христиандық дәстүрдегі қасиетті құпиялар (таинства) адам өмірінің рухани және моральдық аспектілеріне терең ықпал ететін діни рәсімдер жүйесі ретінде қарастырылады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, христиандық қасиетті құпиялар адамның діни сенімін бекіту, оның моральдық-этикалық бағдарларын айқындау және когнитивтік, эмоциялық процестерін реттеу функцияларын атқарады.[5] Құпияларды орындау барысында индивид түрлі психологиялық күйді бастан өткереді: күмәнданудан – сенімге, өкініштен – кешірімге, қорқыныштан – үмітке дейінгі эмоциялар байқалады. Бұл процестер адамның діни тәжірибесін байытып қана қоймай, оның психикалық тепе-теңдігін сақтауға және тұлғалық дамуына ықпал етеді.[6]

Діни рәсімдердің психологиялық қырлары адамға ерекше әсер ететін феномен болып табылады. Эндрю Ньюбергтің зерттеулеріне сүйене отырып, діни тәжірибенің адам денсаулығы мен психикалық жағдайына әсерін ашып көрсеткенін байқаймыз. Оның нейротеологиялық зерттеулері діни тәжірибенің миға әсерін және оның физиологиялық негіздерін айқындаған. Бұл зерттеулер діни тәжірибенің тек рухани емес, нейробиологиялық деңгейде де маңызды екенін көрсетеді. Сонымен қатар, ұзақ мерзімді діни тәжірибелер мен дұғалар депрессияны төмендетіп, допамин, серотонин, окситоцин гормондарын бөлуді ынталандыратыны ғылыми тұрғыдан дәлелденген.[10]

Уильям Джеймс діни тәжірибенің адамның ішкі дүниесін реттеу және өмірдің мәнін түсіну тұрғысынан үлкен рөл атқаратынын айтады. Ол діни тәжірибені адамның рухани дамуындағы маңызды құрал ретінде қарастырады, өйткені ол адамның өміріне терең мағына мен мақсат береді. Оның «Дін тәжірибесінің көптүрлілігі» (The Varieties of Religious Experience, 1902) атты еңбегінде діни тәжірибенің құрылымы мен функцияларын психологиялық тұрғыдан талдайды. Кейбір діни рәсімдер адамның транс немесе экстаз күйіне енуіне ықпал етеді, бұл олардың психологиялық әсерінің күшті екенін көрсетеді. [9]

Кеннет Пергамент діни рәсімдердің адамның психикалық жағдайына әсерін, атап айтқанда стрессті жеңу мен өмірдің қиын кезеңдерінде қолдау табу рөлін сипаттайды. Ол діни тәжірибенің психологиялық денсаулықты сақтау мен нығайтудағы маңыздылығын атап өтеді. Пергамент «діни күрес» (religious coping) ұғымын енгізіп, оны адамның өмірдегі қиындықтармен күресу үшін діни сенімдері мен тәжірибелерін пайдалану тәсілі ретінде түсіндіреді.[8]

Осылайша, діни рәсімдер адам психологиясының тұрғысынан тек сенім жүйесінің құрамдас бөлігі ғана емес, сонымен қатар ішкі тұрақтылық пен психологиялық саулықты қолдауға бағытталған маңызды құрал екені айқындалады. Қазіргі заманда қылмыстың, агрессияның және әлеуметтік тұрақсыздықтың артуы адамдардың ішкі рухани тұрақтылыққа мұқтаж екенін көрсетеді. Дін адамға рухани қорғаныс береді, оны өзіне және өзгелерге деген құрметке, төзімділікке және өз өміріне жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Қасиетті құпиялардың теологиялық аспектілерінің жақсы айқындалғаны белгілі, алайда адамға психологиялық әсері туралы академиялық зерттеулер соңғы кездері ғана қолға алына бастағанын ескерген жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Алфеев Иларион, митр. Таинство веры. — М.: Издательский дом «Познание», 2021. — 328 с.
2. Учение Двенадцати апостолов — Учение 12 апостолов 7–9[Ранние Отцы Церкви. С. 20–21].
3. **Религиозных объединениях на территории РК** [Электронды ресурс] // Официальный сайт Правительства Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/activities/141?lang=ru>
4. Крестный ход в Казахстане 2025: участники крещенских купаний в Астане и Алматы [Электронды ресурс] // Informburo. – Режим доступа: <https://informburo.kz/amp/stati/takie-meropriyatiya-sblizayut-kazaxstancsev-ucastniki-kreshhenskix-kupanii-v-astane-i-almaty>
5. Психологические аспекты религии [Электронды ресурс] // PsyFactor. – Режим доступа: <https://psyfactor.org/lib/religion3.html>

6. Психолого-теологические аспекты подготовки к таинствам в православии [Электронный ресурс] // DSpace VLSU. – Режим доступа: <https://dspace.www1.vlsu.ru/bitstream/123456789/1153/3/01069.pdf>
7. Крещение Господне психологические аспекты // [Электронды ресурс] <https://www.b17.ru/article/496058/>
8. Kenneth pargment the psychology of religion and coping//[Электронды ресурс] <https://is.muni.cz/el/phil/jaro2008/RLB246/um/K. I. Pargament Chapters 2 7.pdf>
9. The Varieties of Religious Experience // [Электронды ресурс] https://csrs.nd.edu/assets/59930/williams_1902.pdf
10. Andrew Newberg Neurotheology: This Is Your Brain On Religion/[Электронды ресурс] <https://www.npr.org/2010/12/15/132078267/neurotheology-where-religion-and-science-collide>

УДК 21.21.31

ДІНИ БІРЕГЕЙЛІК ЖӘНЕ ЖАҒАҢДАҢУ

Ізбасқан Айдана Арапбайқызы

aidana.izbaskan@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Дінтану кафедрасы,
«Дін психологиясы» мамандығының магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші: Кеңшілік Тышхан

Бірегейлік мәселесі ғасырлар бойы кеңінен талқыланып келе жатқан, ауқымды тақырыптардың бірі болып табылады. Алайда, тұжырымдамалық негіз тұрғысынан алғанда, 1950 жылдардан бастап бұл салада елеулі өзгерістер болды. Алғашқыда психология ғылымы шеңберінде жеке тұлғаны анықтау мақсатында зерттелген бірегейлік мәселелері кейінірек әлеуметтік ғылымдар аясына еніп, көпсалалы зерттеу нысанына айналды. Жеке тұлғаның бірегейлікке ұмтылуына келер болсақ, тұлғаның қандай да бір қоғам бекіткен идеалды образына ұқсауға талпынуы. Онымен бірігіп өз құндылықтарын сол арқылы бекітуі болып табылады.

Қарама-қайшылық қатынасы тұрғысынан қарасақ, бірегейлік мәселесінде адамның өзін тануы мен тапқан жауаптарына байланысты әртүрлі реакцияларды дамытуға бағытталған екі сұрақтың алдыңғы қатарда екенін көреміз: «Мен кімін?» және «Сен кімсің?». Адамның өзіне қойған осы екі сұрағына байланысты әлеуметтік ғылымдар саласында көптеген пәндер түрлі көзқарастар ұсынады. Мысалы, психологиялық тұрғыдан қарағанда, жеке тұлғаның өзіндік бейнесіне қатысты зерттеулер жүргізілсе, философиялық салада өзін-өзі жатсыну мәселесі қарастырылады. Педагогикалық зерттеулерде бірегейліктің даму мүмкіндіктеріне арналған баламалар зерттелсе, мәдениеттану ғылымдарында бірегейлік үлгілерінің және өмір салтының символикалық немесе билік формаларымен байланысына талдау жасалады.

Діни берейлік – бұл тек сенім жүйесінің көрінісі емес, сонымен қатар адамның **қауіпсіздік, тұрақтылық және рухани бағыт іздеуінің нәтижесі**. Алайда жаһандану дәуірі бұл ізденісті бірқатар қиындықтар мен қайшылықтарға тап қылады. Бір жағынан, жаһандық мәдениеттер мен идеялар тоғысында діннің мәні бұрынғыдан да өзекті бола түседі, ал екінші жағынан, **діни бірегейлік бұрынғы тұйық күйінен шығып, фрагменттеліп, сынға түседі**.

Діни бірегейлікке тоқталмас бұрын, алдымен психологиялық әдебиеттердегі бірегейлікті дамыту концепциясын талқылау қажет, өйткені діни бірегейлік «бірегейлік» концепциясының дамуы болып табылады. Психологиялық терминологиядағы бірегейлік теориядағы ұғымды түсіндіруде көптеген мағыналарға ие. Дегенмен, психологиядағы бірегейлік мәселелері психоанализден туындайтыны жалпы қабылданған. 1914 жылы Зигмунд